

AUTEURS
Maaïke van Rooijen
Leyla Rechtes

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

Februari, 2021

HOE KUNNEN WE VMBO-LEERLINGEN ONDERSTEUNEN OM EEN ONDERBOUWDE STUDIEKEUZE TE MAKEN?

Inhoud

	Samenvatting	3
	Aanleiding	4
1	Inleiding	5
2	Opzet van het onderzoek	8
3	Wat vertellen jongeren over het maken van een studiekeuze?	9
	3.1 (Terugkijken op) het maken van een studiekeuze	9
	3.2 Rol van hun sociale omgeving	10
	3.3 Ondersteuning vanuit school	10
	3.4 Jongeren over de inhoud van het LOB-programma	10
	3.5 Wat hebben jongeren gemist?	11
4	Goede voorbeelden: bespreking van de initiatieven	12
	4.1 Beschrijving en werkzame mechanismen van de initiatieven	12
5	Adviezen om LOB-activiteiten beter te laten aansluiten bij jongeren	14
	Referenties	16

Samenvatting

Mbo-studenten, die een studie hebben gekozen die niet bij ze past, vallen vaker uit. Het is daarom belangrijk om aan het einde van de vmbo-opleiding tijd te nemen voor het maken van de studiekeuze. In deze verkennende studie hebben we met vmbo'ers en mbo'ers terug gekeken op hun studiekeuze en wie daarbij van invloed zijn geweest en wat ze daarbij gemist hebben. Daarnaast hebben we een aantal initiatieven bekeken en experts gesproken over wat er al gebeurt om jongeren te ondersteunen en wat verbeterd zou kunnen worden. Het doel van deze verkenning is om te komen tot aanbevelingen die jongeren kunnen helpen om een onderbouwde studiekeuze te maken.

Het maken van een studiekeuze

De vmbo leerlingen die we hebben gesproken zijn aan het einde van hun opleiding nog niet actief bezig met hun studiekeuze. De mbo'ers hebben hun keuze veelal uitgesteld door te kiezen voor een sprintopleiding waarmee ze naar een hoger mbo-niveau kunnen doorstromen. De jongeren geven aan dat hun ouders en sociale omgeving een belangrijke rol spelen. Ze willen graag goedkeuring voor hun keuze van hun ouders en gaan ze in gesprek met hun omgeving om informatie over opleidingen te vergaren. Praten met een onderwijsprofessional over hun studiekeuze vinden de jongeren waardevol, dit gebeurt echter weinig omdat de jongeren zelf het initiatief niet nemen.

Vmbo'ers missen vooral praktische informatie over vervolgoopleidingen (Hoe ziet een opleiding eruit? Wat kan je ermee doen?). Ook willen ze meer ervaring in de praktijk opdoen door middel van stages of gastlessen. Daarnaast geven mbo'ers aan dat ze individuele begeleiding van een onderwijsprofessional hebben gemist bij het maken van een studiekeuze. Als laatst wordt de deelname aan open dagen genoemd als een waardevol onderdeel van het studiekeuze traject. Leerlingen gaan niet altijd uit eigen initiatief naar deze open dagen, dus een suggestie zou zijn om ze verplicht te maken.

Initiatieven gericht op studiekeuze

We hebben gesproken met vertegenwoordigers van vier initiatieven (JINC, Champs on Stage, VMBO On Stage, Young Ambition) die vmbo leerlingen kunnen helpen bij het maken van een onderbouwde (studie)keuze. De initiatieven richten zich bijvoorbeeld op het opdoen van werkervaring via stages, het vergroten van

het netwerk van de jongeren, of individuele coaching. De initiatieven bestempelen we als goede voorbeelden omdat hun activiteiten aansluiten bij factoren die uit eerder onderzoek naar voren komen als werkzame elementen om jongeren te ondersteunen bij hun studiekeuze.

Conclusies en aanbevelingen

Uit de interviews met jongeren en gesprekken met stakeholders hebben we vier aanknopingspunten geformuleerd om de loopbaanoriëntatie- en begeleiding (LOB) activiteiten beter te laten aansluiten bij jongeren.

- Ten eerste geven jongeren aan individuele begeleiding vanuit het onderwijs te hebben gemist. De jongeren die wel individueel door een docent zijn begeleid ervaren dit als waardevol. Naast de reguliere LOB lessen is het van belang dat docenten de tijd nemen om leerlingen individueel te helpen bij het maken van een studiekeuze.
- Daarnaast spelen ouders een prominente rol bij het maken van een studiekeuze. Op dit moment worden ouders vooral incidenteel betrokken door de scholen als het gaat om studiekeuze. Het is belangrijk dat hier een partnerschap tussen ouders en scholen gesloten wordt om zo gezamenlijk leerlingen te kunnen ondersteunen bij het maken van een studiekeuze.
- De initiatieven die als goede voorbeelden zijn bestempeld, worden nu al veel ingezet door scholen voor een deel van de LOB invulling. Belangrijk bij deelname aan de initiatieven is dat er een goede voorbereiding plaatsvindt en dat er aandacht wordt besteed aan reflectie. Dit ligt momenteel veelal bij de scholen en gebeurt volgens de leerlingen niet altijd. Dit zou verbeterd kunnen worden door afspraken te maken over de samenwerking tussen vo-scholen en de initiatieven.
- Jongeren geven aan behoefte te hebben aan praktische kennis over vervolgoopleidingen en beroepen. Onderwijsinstellingen zouden hier binnen het LOB meer aandacht aan kunnen besteden door bijvoorbeeld vmbo leerlingen te laten meelopen op een mbo.

Aanleiding

Meer dan de helft van de leerlingen in het voortgezet onderwijs (vo) volgt een vmbo-opleiding in vergelijking met een havo of het vwo-opleiding. Na afronding van hun vmbo stromen zij door naar het mbo (Inspectie van het Onderwijs, 2020). Vmbo'ers zijn over het algemeen 15 of 16 jaar oud als ze de keuze voor een vervolgopleiding moeten maken. Uit eerder onderzoek blijkt dat vmbo'ers een beperkt beeld hebben van vervolg opleidingen en beroepen (Neuvel & Van Esch, 2008) en niet goed weten wat ze willen (Neuvel & Van Esch, 2010). Vmbo'ers en mbo'ers geven zelf aan dat ze niet altijd bewust bezig zijn met het maken van een studiekeuze, zelfs niet in het laatste jaar van het vmbo (Sarti, Strating, Broekema & Verwoert, 2009).

Vmbo-leerlingen maken vaak een keuze voor een mbo-opleiding die niet goed past bij wat ze interessant vinden en wat hun capaciteiten zijn (Kuijpers, Strijk, Lusse & Schie, 2018; Meijers, Kuijpers & Bakker, 2006). Hierdoor kunnen zij gedemotiveerd raken, van opleiding gaan wisselen, en een verkeerde studiekeuze kan uiteindelijk leiden tot uitval uit het onderwijs (LAKS, 2018). Een verkeerde studiekeuze is een van de belangrijkste redenen dat studenten uitvallen op het mbo (Van Zenderen, Maier, de Graaf & Knijn, 2011). Volgens Kuijpers en anderen (2018) verhoogt deze uitval het risico op (langdurige) werkloosheid en uitval in sociale omgeving.

Een groot deel van de groep vmbo leerlingen die deze keuze moet maken heeft een migratieachtergrond (CBS 2018). Cijfers laten zien dat jongeren met een migratieachtergrond bijna twee keer zo vaak uitvallen van het mbo dan jongeren zonder een migratieachtergrond (Petit, van Esch, van der Meer & Smulders, 2013). Daarnaast wordt de hogere werkloosheid van afgestudeerde mbo'ers met een migratieachtergrond deels toegeschreven aan de studiekeuze die zij maken (o.a. Meng, Van Broekhoven, Sijbers & Huijgen, 2016). Vmbo'ers met een migratieachtergrond kiezen bijvoorbeeld vaker voor een economische studie (CBS, 2018), waarbij het arbeidsmarktperspectief minder gunstig is. Tegelijkertijd geven mbo-studenten met een migratieachtergrond in retrospectief aan onvoldoende te zijn geïnformeerd over studiemogelijkheden. Vooral in de oriëntatie op een vervolg opleiding hadden zij meer ondersteuning nodig gehad en verwacht van school (De Winter-Koçak, Klooster & Day, 2018;

Van Esch, 2011). Daarom is er bij aanvang van dit onderzoek gekozen om specifiek te kijken naar hoe jongeren met een migratieachtergrond tot hun studiekeuze komen.

Leeswijzer

Allereerst beschrijven we in de inleiding wat al bekend is over de manier waarop jongeren tot een studiekeuze komen, de rol van ouders en school en wat de context op Nederlandse scholen is (hoofdstuk 1). Daarna beschrijven we de manier waarop we data hebben verzameld (hoofdstuk 2). Vervolgens gaan we in de resultaten van de interviews met vmbo'ers en mbo'ers: wat vertellen zij over wat er gebeurd en wie ze belangrijk vinden (hoofdstuk 3). In het volgende hoofdstuk (4) beschrijven we een aantal initiatieven om jongeren te helpen met hun studiekeuze en de onderbouwing van hun werkzame mechanisme. Tot slot, doen we op basis van de verzamelde informatie praktische aanbevelingen (hoofdstuk 5).

1

Inleiding

Op basis van een literatuuronderzoek naar studiekeuzes van middelbare scholen zijn type modellen te onderscheiden (Fouarge, Künn & Mommers, 2016). In het economische model worden de kosten en baten van een opleiding tegen elkaar worden afgewogen. Bij het statusverwerving (of sociologische) model ligt de focus op de levensloop en invloed van de sociale omgeving. Het laatste model is het combinatiemodel, waarin zowel elementen uit de economische- als het statusverwerving model terugkomen.

In de praktijk zijn deze modellen niet zo duidelijk te onderscheiden. Meer informatie over arbeidsmarktperspectieven kunnen invloed hebben op de keuzes die (v)mbo'ers maken (Fouarge, Künn & Punt, 2017; Petit et al., 2013), maar een samenvatting van literatuur laat zien dat het nog onduidelijk is op welke manier deze informatie de keuze van jongeren precies beïnvloedt. Een voorbeeld daarvan is dat er verschillen zijn in de keuze voor opleidingen en de economische situatie in een land. Sommige opleidingen hebben last van een hoog- of laag conjunctuur, terwijl voor andere opleidingen daar weinig last van hebben (Fouarge, Künn & Mommers, 2016). Een andere studie laat zien dat jongeren hun keuze voor een opleiding vooral laten bepalen door hun eigen interesses en minder rekening houden met arbeidsmarktperspectieven (Klooster, de Winter-Koçak, Day & Jonkman, 2017).

Loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB)

Op vmbo-scholen is het onderwerp studiekeuze over het algemeen een onderdeel van loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB). In Nederland krijgen alle jongeren in het vmbo en mbo te maken met LOB. Sinds 2016 zijn scholen wettelijk verplicht om hier aandacht aan te besteden. LOB wordt over het algemeen vormgegeven op basis van het loopbaancompetentiemodel. Aanvankelijk was het model bedoeld voor volwassen werknemers. Na het ontwikkelen van de vijf loopbaancompetenties in haar proefschrift in 2003, heeft Marinka Kuijpers, samen met Frans Meijers, onderzoek gedaan naar de mogelijke toepassing van het model in het onderwijs. De volgende vijf loopbaancompetenties worden onderscheiden, met de bijbehorende definities (Meijers, Kuijpers & Bakker, 2006, pp. 47-9; LOB-expertisepunt, 2018):

1. Kwaliteitenreflectie: het onderzoeken wat je (niet) kan en hoe dit gebruikt kan worden voor de ontwikkeling in de loopbaan.
2. Motievenreflectie: het onderzoeken van wensen en waarden die van belang zijn voor de loopbaan. De jongeren worden zich bewust van wat zij belangrijk vinden in het leven, opleiding en werk. Ze ontdekken wat hen voldoening geeft en wat zij (nog) nodig hebben om zinvol en prettig te kunnen werken.
3. Werkexploratie: het onderzoeken van eisen en waarden in werk en de mogelijkheden om te veranderen van werk.
4. Loopbaansturing: planning en beïnvloeding van leren en werken.
5. Netwerken: contacten opbouwen en onderhouden op de arbeidsmarkt gericht op de loopbaanontwikkeling.

In 2009 is onderzoek gedaan onder vmbo-leerlingen en mbo-studenten naar de effecten van bovenstaande competenties op de studiekeuze (Kuijpers, Meijers & Winters, 2009). Destijds was de voornaamste conclusie dat de overgang van vmbo naar mbo van belang is voor een actieve loopbaanontwikkeling, maar dat deze slecht georganiseerd is (Ibid.). Hoewel het loopbaancompetentiemodel inmiddels is geïmplementeerd op alle (v)mbo's in Nederland, is weinig recent onderzoek gedaan naar de effecten van deze implementatie op het studiekeuzeproces van jongeren.

Een verplicht onderdeel van het nieuwe examenprogramma op het vmbo is dat leerlingen een LOB-dossier samenstellen¹. Het ministerie van OCW wil dat jongeren een LOB-dossier ontwikkelen dat ze tijdens hun onderwijsloopbaan (e.g. vmbo en mbo) met zich meenemen en verdiepen (Ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap, 2016). LOB besteedt aandacht aan veel meer onderwerpen dan alleen de studiekeuze van leerlingen. Jongeren worden bijvoorbeeld gestimuleerd om na te denken over hun sociale netwerk en welke mensen een rol kunnen spelen in het zoeken naar een baan.

¹ Geraadpleegd via: <https://www.platformsvmbo.nl/wp-content/uploads/2020/06/Slaag-zakregeling-nieuwe-vmbo.pdf>.

Rol van school en docenten

Er kunnen grote verschillen tussen scholen zijn in de vormgeving en uitvoering van LOB (Kwaliteitsagenda LOB voor het VO, 2017)². Vanuit OCW wordt er daarom gekoerst op het verbeteren van de kwaliteit van het LOB programma (Kamerbrief over Loopbaan oriëntatie en -begeleiding, 2017)³. Vanuit een samenwerking met verschillende partijen (LAKS, de NVS-NVL, de VvSL en de VO-raad) is er een kwaliteitsagenda opgesteld voor LOB in het voortgezet onderwijs. De ambitie is dat hiermee dat de kwaliteit van LOB verbeterd en gewaarborgd wordt (ambitie/kwaliteitsagenda LOB voor het VO, 2017)⁴. Het belang en kwaliteit van het LOB is de laatste jaren sterk onder de aandacht gebracht bij onderwijsprofessionals en er zijn diverse materialen ontwikkeld.⁵

Kuijpers et al. (2018) benadrukken dat loopbaanontwikkeling een cyclisch en reflectief proces is, wat ook veel vraagt van docenten. Het is erop ingericht dat docenten een dialoog aangaan met jongeren. Aan de professionalisering van docenten zou gewerkt kunnen worden middels trainingen (Meijers, Kuijpers & Winters, 2010). Ook de SER benadrukt dat een het beter toerusten van docenten om leerlingen te kunnen ondersteunen bij hun loopbaanbegeleiding belangrijk is (SER, 2007). Vanuit school is het van belang om een 'krachtige' loopbaangerichte leeromgeving te creëren, deze kenmerkt zich door het feit dat hij (a) leerlingen veelvuldig in contact brengt met de beroepspraktijk, (b) dat het maatschappelijke belang of nut van deze beroepspraktijk zichtbaar wordt gemaakt, (c) dat de leerling in staat wordt gesteld te communiceren over zowel de maatschappelijke betekenis van bepaalde beroepsactiviteiten als over de persoonlijke zin ervan, (d) dat leerlingen daarbij goed aangemoedigd worden en tegelijkertijd een eigen verantwoordelijkheid krijgen wat betreft het maken van keuzen, en (e) dat de leerling kan spreken met ervaren beroepsbeoefenaars die als mogelijk gedragsmodel kunnen functioneren (Kuijpers et al., 2018).

Ook bij de studiekeuze van jongeren met een migratieachtergrond spelen docenten een belangrijke rol (Groeneveld, & van Steensel, 2009), maar vooral als jongeren een persoonlijke band hebben met de betrokken onderwijsprofessional (de Winter-Koçak, Klooster & Day, 2018). Ondanks de rol die docenten

spelen, gaan jongeren met een migratieachtergrond minder vaak in gesprek met docenten over hun studiekeuze (Lacante, Almaci, Van Esbroeck, Lens & De Metselaere, 2007).

Ouderbetrokkenheid

Om de ontwikkeling van loopbaanoriëntatie bij jongeren te bevorderen, wijst eerder onderzoek wijst op het belang van ouderbetrokkenheid bij LOB (Kuijpers et al., 2018). Het is van belang om een samenhangend geheel van activiteiten te organiseren, die zowel thuis als op school uitgevoerd kunnen worden en samenhangen met het leren op school en in de beroepspraktijk (Kuijpers et al., 2018). In veel gezinnen met een lagere sociaal-economische status is de studiekeuze (en in mindere mate ook de beroepskeuze) geen gespreksonderwerp omdat de ouders zich niet altijd voor interesseren en zich geen voorstelling kunnen maken van de studieloopbaan van hun kinderen. Als jongeren geen gesprekspartner in hun sociale omgeving hebben, wordt het belang van een goede loopbaanbegeleiding vanuit school juist vergroot (Meijers et al., 2006).

Voor leerlingen met een migratieachtergrond spelen ouders een grote rol – in ieder geval groter dan bij leerlingen met een Nederlandse achtergrond – bij het maken van een studiekeuze (De Koning, Gelderblom & Gravesteijn, 2010). Jongeren met een migratieachtergrond vinden de mening van hun ouders over hun studiekeuze vaak erg belangrijk (Lacante et al., 2007; Van Esch, 2011). Voor ouders met een migratieachtergrond kan het lastig zijn om deze rol te vervullen. Gezinnen met een migratieachtergrond behoren vaak tot de categorie met een lagere sociaal-economische status in vergelijking met gezinnen waarvan beide ouders in Nederland geboren zijn (CBS, 2018). Als ouders een laag opleidingsniveau of geen ervaring met het Nederlandse onderwijs hebben, kan dit de kans vergroten dat ouders niet de adequate informatie ter beschikking hebben om hun kind te helpen bij het maken van een studiekeuze (Van Esch, 2011; voor mbo'ers zie Adlouni & Hermsen, 2009). Ouders die de Nederlandse taal beperkt beheersen, hebben meer hulp nodig om hun kinderen te ondersteunen bij hun opleiding (De Koning et al., 2010). Ook weten ze niet altijd wat er van hun verwacht wordt (Pels, Distelbrink & Postema, 2009).

Doelstelling

Met dit project willen we een bijdrage leveren om voorlichting op het gebied van studiekeuzes te verbeteren. Onderzoeken naar studiekeuzes en LOB zijn vaak gericht op ouders of docenten. Wij wilden in deze studie juist het perspectief van jongeren centraal stellen. Het gaat tenslotte om hun toekomst.

2 Geraadpleegd via: <https://www.vo-raad.nl/system/downloads/attachments/000/000/507/original/2017Kwaliteitsagenda-LOB-VO.pdf?1512036410>.

3 Geraadpleegd via: https://www.euroguidance.nl/_images/user/beleid/16-09-28_kamerbrief-over-loopbaanoriëntatie-en-loopbaanbegeleiding.pdf.

4 Geraadpleegd via: https://www.expertisepuntlob.nl/bestanden/artikelen/6/248_kwaliteitsagenda-lob-vo.pdf?1598959498.

5 Geraadpleegd via: <https://www.expertisepuntlob.nl/tools/praktijkvoorbeelden-lob?f27=222>.

We hebben daarom twee doelen opgesteld: met jongeren in gesprek over hoe ze tot hun studiekeuze komen en de ondersteuning die ze vanuit hun sociale omgeving en school krijgen. Daarnaast zijn we op zoek gegaan naar initiatieven die jongeren kunnen helpen bij het maken van een geïnformeerde studiekeuze. Tot slot, doen we praktische aanbevelingen over hoe LOB-activiteiten meer bij jongeren te laten aansluiten.

Verschillen en overeenkomsten tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond.

We zijn dit onderzoek gestart met het idee om specifiek naar de studiekeuze van jongeren met een migratieachtergrond te kijken. In dit onderzoek hebben we voornamelijk jongeren met een migratieachtergrond gesproken. Daarom kan er geen vergelijking tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond gemaakt worden. Op basis van de literatuur verwachten we geen grote verschillen tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond. De docenten en initiatieven die we gesproken hebben gaan er niet vanuit dat jongeren met een migratieachtergrond andere ondersteuning nodig hebben. In dit rapport zullen we daarom voornamelijk spreken over vmbo leerlingen in het algemeen, als er onderdelen zijn die specifiek gericht zijn op jongeren met een migratieachtergrond dan wordt dit aangegeven.

2

Opzet van het onderzoek

In dit kwalitatieve onderzoek hebben we op verschillende manieren informatie verzameld. Bij aanvang van het onderzoek zijn er oriënterende gesprekken met OCW, SZW, SLO en Marinka Kuijpers gevoerd. In totaal hebben 83 jongeren aan het onderzoek meegedaan. We hebben 38 semi-gestructureerde interviews gedaan met zowel vmbo-leerlingen als mbo-studenten, waarvan 5 interviews in tweetallen zijn uitgevoerd. De individuele interviews waren uitsluitend met jongeren met een migratieachtergrond. Bovendien hebben we twee groepsinterviews gedaan met mbo'ers. Daarnaast hebben we 4 telefonische interviews met medewerkers van initiatieven gehouden, die leerlingen helpen bij het kiezen van een vervolgopleiding. Tot slot, hebben we 2 focusgroepen georganiseerd om de (voorlopige) resultaten voor te leggen en te verdiepen. Bij het eerste gesprek waren 5 mbo-studenten, 1 onderwijsprofessional en 4 vertegenwoordigers van de projecten aanwezig. Bij de tweede focusgroep waren 7 mbo'ers met een migratieachtergrond van verschillende opleidingen aanwezig. Tot slot, hebben we gesproken met 2 experts van het LOB-expertisepunt, waarbij we getoetst hebben of zij de voorlopige resultaten herkennen uit hun bestaande kennis en dagelijks praktijk.

3

Wat vertellen jongeren over het maken van een studiekeuze?

We bespreken in deze paragraaf in hoeverre vmbo'ers al een studiekeuze hebben gemaakt, hoe mbo'ers op hun keuze terug kijken en wat de rol van ouders en school is volgens leerlingen.

3.1 (Terugkijken op) het maken van een studiekeuze

Aan alle vmbo'ers is de vraag voorgelegd of ze al een studiekeuze hebben gemaakt en hoe ze tot deze keuze zijn gekomen. Ongeveer de helft geeft aan al een keuze voor een vervolgopleiding gemaakt te hebben. Zij beargumenteren deze keuze voornamelijk door aan te geven dat de opleiding ze leuk of interessant lijkt. Ongeveer een derde twijfelt nog over welke opleiding ze willen gaan doen. Sommige benoemen wel een richting waar hun interesse ligt maar hebben nog geen concrete keuze gemaakt voor een opleiding. Vier leerlingen geven aan nog helemaal geen idee te hebben over een studiekeuze of studierichting.

"Ik wil voor pedagogisch medewerker gaan studeren omdat ik het leuk vind om met kinderen te werken. Ik weet al vanaf dat ik klein was dat het bij mij past, mensen zeiden altijd al tegen mij 'Je zou echt een goede juf zijn'. Toen ging ik er steeds meer over nadenken en leek het me ook echt leuk." [vmbo leerling]

Een enkeling geeft aan dat ze bij het maken van de studiekeuze ook rekening te hebben gehouden met baankansen, dit gaat wel altijd gepaard met interesse voor het beroep. Geen van de leerlingen geeft aan enkel gemotiveerd te zijn door kansen op de arbeidsmarkt. Als er wordt gevraagd naar financiële beloning dan geeft het merendeel van de vmbo'ers wel aan dat ze het fijn vinden als ze genoeg verdienen om zichzelf te onderhouden, maar het blijft belangrijker dat je een baan hebt die je leuk vindt.

"[Vind je het belangrijk hoeveel geld je gaat verdienen met een baan?] Nee, als je het werk niet leuk vindt dan heeft het geen zin. Ik wil iets doen wat ik leuk vind." [vmbo leerling]

Vmbo'ers vinden dat het nu nog te vroeg is om met hun studiekeuze bezig te zijn. De vmbo'ers zitten veelal in het derde jaar van hun opleiding en een deel zegt dat ze zich pas volgend jaar gaan verdiepen in welke vervolgopleiding ze willen gaan doen. Eerder

onderzoek geeft aan dat vmbo'ers zelfs in het laatste jaar van het vmbo, niet altijd bewust bezig zijn met het maken van een studiekeuze (Sarti et al., 2009).

Met mbo'ers hebben we teruggekeken naar de periode op het vmbo waarin zij een studiekeuze hebben gemaakt. Opvallend bij de mbo'ers is dat alle elf studenten die we individueel hebben gesproken eerst een andere opleiding hebben gevolgd, of dit nog willen gaan doen, voordat ze bij hun gewenste opleiding uitkomen. De helft heeft gekozen voor een sprintopleiding⁶ om zo direct door te kunnen stromen naar een hoger niveau mbo-opleiding. De inhoud van de opleiding was daarbij minder belangrijk. De overige studenten geven ook aan dat ze na afronding van hun mbo 2 of 3 willen doorstromen naar een hoger niveau, soms in een hele andere studierichting. Bij een deel van de studenten lijkt het alsof de keuze voor een sprintopleiding en het doorstromen naar een hogere opleiding, veroorzaakt wordt doordat ze nog niet weten wat ze echt willen studeren. De (definitieve) studiekeuze wordt zo als het ware uitgesteld. Verschillende studenten vertellen dat ze een opleiding moesten kiezen en dat als ze stoppen ze er toch wat aan gehad hebben.

"Ik wist al dat ik niet met die opleiding verder wilde gaan maar dat was echt een bruggetje om naar mijn huidige opleiding te gaan. Dat was een versnelde opleiding waar ik na één jaar naar niveau 4 kon gaan." [mbo student]

"Ook al wil ik niet met deze studie verder gaan dan leer ik toch wat rechten zijn en wat de wet is, daar heb je altijd wel wat aan." [mbo student]

Opvallend is dat ook de mbo'ers het lastig vinden om aan te geven wat ze met hun gekozen opleiding willen of kunnen doen qua werk. Aan het einde van het eerste jaar van de opleiding weten ze nog steeds niet goed wat voor baanmogelijkheden ze hebben. Datzelfde geldt voor een eventuele vervolgopleiding en mogelijke banen.

⁶ Een sprintopleiding geeft studenten de mogelijkheid om versneld een mbo-opleiding af te ronden, bijvoorbeeld een niveau 4 diploma in een of twee jaar afronden in plaats van drie jaar. <https://businessadministration.rocmn.nl/versneld-mbo-1-jaar-je-mbo-opleiding-op-niveau-4>.

3.2 Rol van hun sociale omgeving

De sociale omgeving van vmbo'ers en mbo'ers – in de breedste zin van het woord, dus ouders, andere familie en vrienden – spelen een belangrijke rol bij het maken van een studiekeuze. Ouders worden het meest genoemd door de jongeren met een migratieachtergrond. Jongeren willen vooral goedkeuring van hun ouders voor de keuze die ze willen maken. In tegenstelling tot de literatuur waarin aangehaald wordt dat ouders hun kinderen in bepaalde richtingen sturen (Gelderblom, De Koning & Den Hartog, 2008; De Koning, Gelderblom & Gravestijn, 2010), geven de geïnterviewden in ons onderzoek aan dat hun ouders aanmoedigen om een keuze te maken waar ze zelf achter staan.

“De mening van mijn familie vind ik wel belangrijk. Ik wil wel dat ze het goed vinden wat ik ga doen.” [vmbo leerling]

“Met mijn ouders heb ik het er ook over gehad en die hebben me helemaal losgelaten. Ze zeiden: je moet iets kiezen wat bij jou past en wat jou leuk lijkt, we gaan je niet dwingen om iets te doen wat je niet leuk vindt.” [mbo student]

Slechts een klein aantal leerlingen spreken expliciet over de invloed van ouders als bron van informatie. Volgens jongeren hebben hun ouders weinig kennis en ervaring hebben met het Nederlandse schoolsysteem omdat ze zelf geen opleiding in Nederland hebben gevolgd, waardoor ze geen concrete adviezen voor mogelijke vervolgstudies of carrièrekansen kunnen geven (Van Esch, 2011).

“Mijn ouders weten ook niks over het schoolsysteem. Zij kunnen mij dus eigenlijk niet helpen.” [vmbo leerling]

De concrete, praktische informatie over een vervolgopleiding komt vaak van oudere broers en/of zussen of neven en nichten. Zij hebben het studiekeuzep proces al doorlopen en ervaring met het Nederlandse onderwijssysteem.

“Ze [broer en zus] zeggen elke keer wat ik het beste kan doen. Ze hebben het ook meegemaakt. Ze studeren allebei business. Ze geven advies, waar je hoog op moet staan, wat je het beste kan volgen, welk beroep en opleiding en welke school scholen goed zijn.” [vmbo leerling]

3.3 Ondersteuning vanuit school

De gesproken leerlingen zijn verdeeld over de rol van hun docenten in het studiekeuzep proces. Zes vmbo'ers geven expliciet aan dat ze wel op docenten afgestapt zijn met vragen over

hun vervolgopleiding, of hoe die keuze te maken. Deze leerlingen zijn positief over de antwoorden die ze daarop kregen van hun docenten.

“[...] met mijn economie docent. Dat ging over welke scholen er zijn en welke beter bij mij past. Ik vind dat wel handig omdat docenten dat wel goed weten. Ik vraag docenten ieder jaar om advies.” [vmbo leerling]

De meerderheid van de jongeren heeft dus geen gesprekken gevoerd met docenten over hun studiekeuze. Verschillende vmbo-leerlingen en mbo-studenten zeggen dat dit komt doordat je zelf met vragen moet komen bij docenten; het initiatief ligt bij de leerling en ze vinden het lastig om deze stap te zetten. Ze geven aan dat ze graag willen dat het initiatief wordt verlegd van leerling naar docent.

“Ze zeggen wel vaak van we willen jullie helpen maar dan moet je het wel zelf vragen.” [vmbo leerling]

“Leerlingen moeten iets kiezen waar ze gemotiveerd voor zijn en wat ze leuk vinden. Daarin kan een mentor wel een goede rol spelen want die ziet jou iedere dag en die kent jou ook wel. Samen met de student zitten en kijken naar wat bij de student past. En samen kijken wat er allemaal nodig is. Een mentor is beter want een LOB docent kent jou minder goed.” [mbo student]

Bovendien komt uit een groepsgesprek met mbo'ers naar voren dat, in overeenkomst met de literatuur, leerlingen sneller op docenten afstappen met vragen, wanneer de relatie tussen hen beter is (de Winter-Koçak, Klooster, & Day, 2018).

“Je moet echt voelen dat je een connectie hebt met je mentor, anders ga je dat niet doen. Ook al zou een docent het aanbieden, dan is die connectie wel belangrijk.” [mbo student]

3.4 Jongeren over de inhoud van het LOB-programma

Alle leerlingen die we gesproken hebben, geven aan dat er bij hun op school aandacht wordt besteed aan LOB. Als voorbeelden benoemen ze dat ze een digitaal portfolio bijhouden of dat er met docenten in de lessen over gesproken wordt. De meningen over de inhoud van de LOB-lessen lopen erg uiteen. Sommigen leerlingen geven aan dat ze actief bezig zijn met het zoeken naar opleidings- en arbeidsmogelijkheden, terwijl anderen aangeven dat het een les is waarvan ze weinig leren. De LOB-lessen lijken vooral gericht op motievenreflectie: wat vind je leuk en interessant en wat past bij jou?

“De LOB lessen zijn het hele jaar door en je krijgt een keer in de twee weken les. De decaan geeft dan eerst uitleg, bijvoorbeeld dat je gaat opzoeken hoe je opleiding eruit ziet, wat je ermee kan worden, wat je ermee kan verdienen en dan moet je daar een klein verslag over schrijven. En met extra vragen kan je altijd naar de decaan, die neemt de tijd.” [vmbo leerling]

“Ja, maar ik vind het heel vaag. Je moet een portfolio maken en daar blijft het bij. Mager.” [vmbo leerling]

“Daar [motievenreflectie] lag vooral de focus op, of ik iets wou en waarom ik dat wil gaan doen. Veel van mijn klasgenoten zijn ook door de LOB lessen erachter gekomen wat ze willen. Door de lessen zijn ze er meer over gaan nadenken en kwamen ze erachter wat bij hun past.” [vmbo leerling]

Terwijl er, volgens de vmbo'ers met een migratieachtergrond, weinig tot geen aandacht is voor kwaliteitenreflectie, werkexploratie en netwerken. Terwijl daar wel behoefte aan is.

“Ik heb niet echt mensen in mijn omgeving die ik kan vragen om mee te lopen bij hun bedrijf. En we hebben het ook niet over netwerken in de les. Dat leren we niet. We hebben het ook niet gehad over hoe je een netwerk creëert. Ik weet niet hoe dat moet.” [vmbo leerling]

3.5 Wat hebben jongeren gemist?

Alle mbo'ers geven aan dat ze op het vmbo niet bezig waren met hun studiekeuze, maar terugkijkend meer aandacht hadden willen besteden aan hun studiekeuze. De vmbo'ers en mbo'ers geven aan dat ze de volgende punten hebben gemist een geïnformeerde studiekeuze te maken:

INFORMATIE: HOE ZIEN OPLEIDINGEN ERUIT EN WAT KAN JE ERMEE WORDEN?

Vmbo'ers missen vooral praktische informatie over vervolgopleidingen: Wat houden de opleidingen precies in? Wat zijn de vakken die je krijgt en wat zijn de baankansen? Een mbo-student die vertelt over zijn/haar opleiding op een vmbo-school, zouden ze een waardevolle toevoeging vinden. Huidige studenten kunnen eerlijk vertellen en praktische informatie geven. Eerder onderzoek liet eenzelfde beeld zien, jongeren missen vanuit hun middelbare school voornamelijk informatie over verschillende opleidingen en arbeidsmarktperspectief (De Winter-Koçak, Klooster & Day, 2018).

PRAKTIJKERVARING: STAGES PASSEND BIJ JE OPLEIDING

Vmbo'ers willen meer ervaring in de praktijk opdoen. Zowel in de vorm van stages maar ook lessen van ondernemers, professionals of studenten zouden ze waardevol vinden. Vmbo'ers zijn vooral enthousiast over stages om meer informatie te krijgen over beroepen. Opvallend is dat een deel van de mbo'ers stages op het vmbo afraadt. Ze hebben ervaren dat de stages vaak niet aansluiten bij de interesses van een leerling voor een bepaalde opleiding of baan. Alleen als een koppeling kan worden gemaakt tussen een stage en een (vervolg)opleiding of baan dan heeft het meerwaarde voor de leerling.

“Scholen moeten beter kijken of de stages op de middelbare school kwaliteit hebben, dat leerlingen echt wat leren en niet gewoon een gratis werknemer zijn. Want als dat goed gebeurt dan kan een stage erg nuttig zijn. [...] Stages kunnen zeker helpen maar dan moet school beter monitoren dat het geen onzin stage is.” [mbo student]

INDIVIDUELE BEGELEIDING VAN EEN ONDERWIJSPROFESSOR

Mbo'ers benoemen dat de mentor of docent van een middelbare school een belangrijke rol in de studiekeuze kan spelen. Logischerwijs vinden de lob-lessen groepsgewijs plaats. Mbo'ers die op de middelbare school individuele gesprekken hebben gevoerd over hun studiekeuze met docenten ervaren dit als een toegevoegde waarde. Ze vonden het prettig dat een docent luisterde en energie stopte in hun studiekeuze.

“Ik zou het fijn vinden om individuele aandacht te krijgen, en mijn tijd te kunnen nemen om vragen te stellen. Het zou fijn zijn als er meer focus hierop komt op school.” [vmbo leerling]

(VERPLICHTE) DEELNAME AAN OPEN DAGEN

Mbo'ers die naar open dagen hebben bezocht, vonden deze erg nuttig omdat ze de mbo-instelling en de opleidingen die ze aanbieden beter leerden kennen. Bij één vmbo-leerling was de open dag verplicht vanuit de middelbare school, dit werd als prettig ervaren omdat je zo verplicht bent om je te verdiepen in je studiekeuze.

“Ik heb zelf ook met mijn ouders informatie opgezocht en ben naar die dagen geweest. Dat geeft echt een kijk op hoe een opleiding eruit komt te zien. Maar dat komt wel uit jezelf dat je gaat.” [mbo student]

4

Goede voorbeelden: bespreking van de initiatieven

Diverse initiatieven en programma's zijn de laatste jaren ontwikkeld om vmbo'ers te ondersteunen bij het maken van een studiekeuze. De initiatieven richten zich bijvoorbeeld op werkervaring opdoen via stages, het vergroten van het netwerk van de jongeren, of individuele coaching. De initiatieven maken daarbij geen onderscheid tussen jongeren, maar zijn bedoeld voor alle vmbo'ers. In deze paragraaf beschrijven we vier initiatieven die we gesproken hebben en een goed voorbeeld zijn omdat hun programma aansluit bij de wetenschappelijke kennis die bekend is over het ondersteunen van jongeren bij hun studiekeuze.

Drie initiatieven (Champs on Stage, VMBO On Stage en JINC) hebben als doel om het netwerk van jongeren te vergroten, bijvoorbeeld door het aanbieden van stages. Hierdoor komen vmbo'ers in aanraking met verschillende beroepen en kan het ze helpen bij hun keuze voor een bepaald beroep of opleidingsrichting. Scholen kunnen deze initiatieven inzetten om een deel van hun LOB programma vorm te geven omdat de activiteiten aan sluiten bij verschillende pijlers van het loopbaancompetentiemodel dat op vo-scholen wordt gehanteerd. Het vierde initiatief, Young Ambition, wil leerlingen met coaching begeleiden en betreft daarbij de gehele leefwereld van jongeren. Wat betreft studiekeuzes beoogd dit programma jongeren te ondersteunen in het krijgen van inzicht in wie ze zijn, wat ze kunnen en wat ze willen. Hierdoor hopen ze dat jongeren ontdekken waar hun interesses liggen en welke studierichting hun aanspreekt.

4.1 Beschrijving en werkzame mechanismen van de initiatieven

CHAMPS ON STAGE

Champs on Stage is een programma opgericht om jongeren in contact te brengen met de arbeidsmarkt door middel van stages. De leerlingen ervaren in hun stage echte werknemersvaardigheden en kunnen tevens ontdekken of dit beroep in de toekomst bij hen zou passen. Het programma bestaat uit workshops om leerlingen te helpen ontdekken wat ze kunnen en willen en met het vinden van een goede stage. Daarnaast is Champs on Stage op vaste momenten aanwezig op de scholen

om leerlingen individueel te helpen. Ze laten het initiatief bij de leerlingen zelf, waarbij ze sollicitatiebrieven moeten schrijven en bedrijven moeten bellen. Bij Champs on Stage wordt er goed gekeken dat er een match is tussen wat jongeren willen en welke opleiding ze daar uiteindelijk voor moeten gaan doen. Eind 2019 heeft Champs on Stage na 12 jaar besloten om hun activiteiten te beëindigen omdat er onvoldoende financiering voor de continuering van het programma gevonden werd.

VMBO ON STAGE

Het On Stage project focust zich op drie dingen; een netwerk door middel van persoonlijk contact, hulp bij beroepskeuze en eigenwaarde. Ze organiseren voor ca 100 scholen het Beroepenfeest waarbij leerlingen in contact komen met lokale ondernemers en verschillende beroepen. Hierbij maken leerlingen afspraken voor Werkbezoeken en lopen ze een halve of hele dag mee bij een bedrijf. Doel is dat het contact met de lokale beroepsbeoefenaren duurzaam te houden, daarom krijgen leerlingen ook een *junior networking training* waarin ze leren wat een netwerk is en hoe je duurzaam contact kan opbouwen. Leerlingen worden tevoren goed voorbereid en reflecteren daarna op hun ervaringen en hun ambities. Hierbij gaan mentoren én beroepsbeoefenaren in gesprek met de leerlingen over hun toekomstdromen, beroepsbeelden, studie- en beroepskeuze.

JINC

JINC biedt verschillende programma's aan leerlingen, twee daarvan zijn gericht op studiekeuze; de Bliksemstage en de Carrière Coach. Bij de bliksemstage gaan leerlingen een ochtend op bedrijfsbezoek om zo kennis te krijgen van verschillende beroepen. Dit gebeurt bij voorkeur twee keer per jaar, in groep 7 en 8 en in de eerste twee jaar van het vmbo, daardoor hebben de jongeren aan het einde van het tweede jaar kennisgemaakt met 8 verschillende bedrijven. Leerlingen bereiden de bliksemstage op school voor en evalueren deze ook achteraf met de docent. De Carrière Coach is een intensief programma in het vierde jaar van het vmbo, dit is specifiek voor kinderen die nog niet weten welke studie ze willen doen. De focus ligt op het coachen richting een studiekeuze door ze erop te wijzen naar welke open dag ze kunnen gaan en wat de mogelijkheden zijn.

Onderbouwing

Veel vmbo'ers twijfelen nog over hun studie- en beroepskeuze. Een manier waarop ze een realistischer beeld krijgen van beroepen is door ze kennis te laten maken met beroepen in de praktijk (Kuijpers, Diender & Hermans, 2018). Dit kan bijvoorbeeld via bedrijfsbezoeken, veldbezoeken, bliksemstages, mini-stages, snuffelstages en de beroepencarrousel (e.g. Meijers, Kuijpers & Bakker, 2006; Neuvel & Van Esch, 2008). De bovengenoemde drie initiatieven gebruiken deze manier om leerlingen te helpen bij hun studiekeuze. Dit sluit aan bij verschillende werkzame mechanismen die bevorderlijk zijn binnen het studiekeuze proces. Zo krijgen leerlingen een beter beeld van verschillende beroepen door de stages (Borghans, Coenen, Golsteyn, Huijgen, & Sieben, 2008; Adlouni, & Hermsen, 2009). Het initiatief On Stage trekt dit nog breder doordat leerlingen op het beroepenfeest in aanraking komen met heel veel verschillende beroepen, hierdoor krijgen ze naast informatie over beroepen ook informatie over de variëteit op de arbeidsmarkt (Borghans, et al., 2008; Adlouni, & Hermsen, 2009; de Koning, et al., 2010).

“Het was ook wel fijn om daar meer informatie over verschillende beroepen te krijgen en te horen wat mensen leuk en minder leuk aan hun baan vinden.” [vmbo leerling na deelname aan initiatief]

“Je kreeg veel informatie en ik heb ook een stage bij de politie geregeld toen ik daar was.” [vmbo leerling na deelname aan initiatief]

“Je hebt dan ook geleerd hoe je op professionals moest afstappen en met ze kon praten. Het heeft mij meer informatie gegeven over wat ik allemaal kan doen.” [vmbo leerling na deelname aan initiatief]

Voor de leerlingen die hebben deelgenomen aan de initiatieven is het vooral een mogelijke manier om een realistischer beeld van beroepen te krijgen, door in de praktijk te zien wat deze inhouden (Kuijpers, Diender, & Hermans, 2018). Bij Champs On Stage en VMBO On Stage is het ook een manier voor leerlingen om een stageplek te vinden. De leerlingen benoemen dat ze door deelname aan de initiatieven (nog) niet weten wat ze willen studeren, wel geven ze aan dat het inzichten biedt in wat ze niet willen doen en wat er allemaal mogelijk is.

Belangrijk bij deze activiteiten is dat er ruimte is voor reflectie op de activiteiten (Den Boer, Kronenberg, Kuijpers, Meijers & Vogels, 2014; Kuijpers, Strijk, Van Schie & Lusse, 2018) Meestal ligt het stuk voorbereiding en reflectie bij de onderwijsinstelling, er is niet altijd zicht op of dit voldoende gebeurt.

YOUNG AMBITION

Young Ambition biedt verschillende programma's aan om jongeren te coachen en te begeleiden naar hun studiekeuze. The Talent Factory is een project voor groepen derdejaars vmbo leerlingen, gericht op het ontdekken van talent, studiekeuze en solliciteren. Leerlingen leren een cv op te stellen of gaan op speeddate met professionals. Ook is er een overstapcoach, hier wordt geholpen bij het maken van de studiekeuze van jongeren en het gehele overstapproces van het vmbo naar het mbo, om daar goed voorbereid te starten. Young Ambition werkt vanuit de pijlers 'wie ben jij', 'wat kan jij' en 'wat wil jij'.

Onderbouwing

Het vierde initiatief is minder dan de andere drie gericht op leerlingen kennis te laten nemen van beroepen in de praktijk. Door speeddates met professionals krijgen de jongeren wel een beter beeld over verschillende beroepen en komen ze in contact met de arbeidsmarkt (Borghans, et al., 2008; Adlouni, & Hermsen, 2009; de Koning, et al., 2010). De focus van het initiatief ligt meer op de match tussen de interesse en de kwaliteiten van de leerling en welke opleiding daarbij aansluit. Het biedt daarmee een objectief en realistisch beeld van studies (Schuurman, Hövels, & Soffer, 2008; Timmer, 2011; Timmer, 2011).

5

Adviezen om LOB-activiteiten beter te laten aansluiten bij jongeren

Op basis van de gevoerde gesprekken, hebben we vier aanknopingspunten geformuleerd om de LOB activiteiten beter te laten aansluiten bij jongeren en ze de kans te vergroten dat ze een onderbouwde studiekeuze maken. Uit ons onderzoek blijkt dat ouders natuurlijk een rol spelen bij de studiekeuze van jongeren, maar jongeren hebben vooral behoefte aan (meer ondersteuning) vanuit school.

INDIVIDUELE BEGELEIDING VAN JONGEREN VANUIT HET ONDERWIJS

Op alle vo- en mbo-scholen wordt aandacht besteed aan LOB. De LOB activiteiten op school zijn meestal met de gehele klas in groepsverband. Jongeren hebben in iedere geval een volwassene nodig die met hun meegaat in hun proces en het gesprek met ze aangaat (Meijers et al., 2006). Vooral voor leerlingen waarvan de ouders minder betrokken zijn, zouden onderwijsprofessionals een belangrijke rol kunnen spelen. Daarom bevelen we aan dat er op vo-scholen ruimte wordt gemaakt voor individuele begeleiding van leerlingen.

Idealiter zouden vo-scholen maatwerk per leerling leveren als het gaat om LOB. De individuele begeleiding van docenten vooral cruciaal voor jongeren die weinig tot geen begeleiding vanuit thuis krijgen en wanneer het sociale netwerk van een leerling te weinig in informatie kan voorzien. Onderwijsprofessionals zouden meer het initiatief kunnen nemen om het gesprek over de studiekeuze te starten, om deze rol over te nemen of aan te vullen. Zowel vmbo'ers als mbo'ers zijn geholpen zijn door de individuele begeleiding van hun docenten en vinden dat het initiatief voor deze gesprekken bij de docent moet liggen. Een goede relatie tussen docent en leerling is belangrijk om jongeren echt hun verhaal te laten vertellen (de Winter-Koçak, Klooster, & Day, 2018; De Jong & Nelis, 2018). Docenten kunnen investeren in de relatie met jongeren (veilige sfeer creëren) om echt een reflectieve dialoog aan te gaan (Kuijpers et al., 2018). Ook een informele aanpak kan bevorderend werken. Door geen formele loopbaangesprekken in te plannen maar juist een informeel gesprek te beginnen kunnen studenten geactiveerd worden om na te denken over een vervolg opleiding of baan. Een voorwaarde daarvoor is dat leerkrachten tijd en ruimte krijgen vanuit het management.

PARTNERSCHAP TUSSEN SCHOOL, OUDERS (EN JONGEREN) AANGAAN

Logischerwijs spelen ook de ouders een prominente rol in de studiekeuze van 16-jarigen. Jongeren met een migratieachtergrond hechten veel waarde aan de mening van hun ouders over hun studiekeuze (Lacante et al., 2007; Van Esch, 2011). Jongeren willen vooral goedkeuring van hun ouders voor de keuze die ze willen maken.

Ouderbetrokkenheid is belangrijk om de loopbaanontwikkeling van leerlingen te bevorderen. Hiervoor is een samenwerking tussen ouders, jongeren en de onderwijsinstelling nodig. Op dit moment is de samenwerking veelal incidenteel en zijn scholen niet systematisch bezig met het betrekken van ouders. Samenwerking kan er heel verschillend uitzien. Idealiter zouden scholen en ouders een 'partnerschap' kunnen aangaan waarbij alle betrokken met elkaar af stemmen om de prestaties en het welbevinden van een jongere te bevorderen (Smit, Driessen, & Doesborgh, 2005). Het is daarbij van belang dat iedereen een helder beeld heeft van elkaars verwachtingen en verantwoordelijkheden (Klaassen, Vreugdenhil, & Boonk, 2011). Als randvoorwaarden voor het opbouwen van een samenwerkingsrelatie is bekend dat dit tijd en inspanning kost (Strijk & Diender, 2017) en vanuit een positieve houding gestart zou moeten worden (Sennef & Evers, 2008).

Het is bij LOB van belang om opdrachten in te zetten die zowel thuis als op school kunnen plaatsvinden en zich focussen op reflectie (Kuijpers, Strijk, Van Schie, & Lusse, 2018). Via opdrachten kan een onderwijsinstelling jongeren bijvoorbeeld stimuleren om met hun ouders te praten of loopbaanactiviteiten te ondernemen (Klaassen, Vreugdenhil & Boonk, 2011). Hierbij is het belangrijk dat de begeleiding vanuit thuis (en de ondersteuning van ouders) en school op elkaar afgestemd worden (Sarti et al., 2009). Het LOB-expertisepunt heeft bijvoorbeeld thuisopdrachten ontwikkeld om het gesprek tussen leerlingen en ouders te stimuleren.⁷

⁷ <https://www.expertisepuntlob.nl/tools/opdrachtenbank?f23=171>.

AANSLUITING TUSSEN SCHOOL EN INITIATIEVEN

Veel scholen maken voor een deel van de LOB invulling gebruik van initiatieven zoals eerder beschreven (JINC, Champs on Stage, VMBO On Stage). Het voordeel voor een vo-school kan zijn dat initiatieven de mogelijkheid bieden om ervaring in de praktijk op te doen, wat voor individuele scholen lastig te organiseren is.

Vorbereiding op activiteiten en vooral reflectie is een substantieel onderdeel van de loopbaanontwikkeling van leerlingen. Door met leerlingen te praten over hun kwaliteiten, ervaringen en drijfveren gaan ze bewuster nadenken over wat ze willen en wat er mogelijk is (Den Boer, Kronenberg, Kuijpers, Meijers & Vogels, 2014; Kuijpers, Strijk, Van Schie & Lusse, 2018). Op dit moment zijn onderwijsprofessionals verantwoordelijk voor de voorbereiding, maar ook de reflectie en evaluatie van bijvoorbeeld stages. Jongeren benoemen zelf dat dit niet altijd (even goed) gebeurt. Terwijl de reflectie de mogelijkheid biedt om koppeling te maken tussen de interesse van een leerling in een beroep hebben en een studiekeuze. Dit zou verbeterd kunnen worden door afspraken te maken over de samenwerking tussen vo-scholen en additionele programma's. Hierbij zou bijvoorbeeld de voorbereiding en evaluatie vanuit de initiatieven georganiseerd kunnen worden op de scholen of de onderwijsprofessionals zouden hierin kunnen worden gecoacht door de initiatieven.

PRAKTISCHE KENNIS OVER VERVOLGOPLEIDINGEN EN BEROEPEN

Jongeren geven zelf aan dat ze een verantwoordelijkheid hebben om zich te verdiepen in hun vervolg opleiding en mogelijke beroepen. Vmbo'ers vinden de aansluiting van de keuze binnen het vmbo naar een mbo-opleiding een belangrijk onderwerp (Sarti et al., 2009). Tegelijkertijd zijn ze nog weinig met hun studiekeuze bezig aan het einde van hun vmbo-opleiding en geven ze aan vooral behoeften te hebben aan praktische informatie (zie 'wat hebben ze gemist?') van bijvoorbeeld mbo-studenten over mbo-opleidingen en professionals over beroepen. Belangrijk is daarbij dat het gaat om volledige, praktisch toepasbare en betrouwbare informatie (Fouarge et al., 2016). Voor vo-scholen is het relatief makkelijk om bijvoorbeeld met een mbo in de regio afspraken te maken, bijvoorbeeld om vmbo-leerlingen een dagje te laten meelopen of mbo-studenten voorlichting te laten geven over hun opleiding en baankansen. Daarnaast kan er persoonlijke voorlichting gegeven worden door rolmodellen (bijvoorbeeld oud-leerlingen of ondernemers) uit verschillende sectoren die aansluiten bij mbo (Adlouni & Hermsen, 2009; Schuurman et al., 2008).

Referenties

- Adlouni, K. & Hermsen, F. (2009). *Het betere werk. Beroepsbeelden van allochtone leerlingen*. Almelo: Variya.
- CBS (2018). *Jaarrapport Integratie 2018*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Borghans, L., Coenen, J., Golsteyn, B., Huijgen, T., & Sieben, I. (2008). *Voorlichting en begeleiding bij de studie-en beroepskeuze en de rol van arbeidsmarktinformatie*.
- Den Boer, P., Kronenberg, N., Kuijpers, M., Meijers, F. & Vogels, M. (2014). *Loopbaanreflectie in dialoog: Schets van een training voor docenten*. Loopbaan Oriëntatie Begeleiding. Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt.
- de Jong, M., & Nelis, H. (2018). *Help, onze school is gekleurd!: De toekomst begint in het onderwijs*. Singel Uitgeverijen.
- De Koning, J., Gelderblom, A. & Gravesteyn, J. (2010). *Techniek: Exact goed? Het keuzeprocess van allochtone en autochtone leerlingen in het (V)MBO verklaard*. Rotterdam: SEOR.
- De Winter-Koçak, S., Klooster, E. & Day, M. (2018). *Kiezen voor de politie: Een onderzoek onder mbo-studenten met een migratieachtergrond in het veiligheidsdomein*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Fouarge, D., Künn, A. & Mommers, A. (2016). *Studiekeuze en arbeidsmarkt: literatuurstudie*. Maastricht: Research Centre for Education and the Labour Market.
- Fouarge, D., Künn-Nelen, A. & Punt, D. (2017). De rol van arbeidsmarktinformatie in de opleidingskeuze van mbo'ers. (ROA Reports; No. 009). Maastricht: Research Centre for Education and the Labour Market.
- Groeneveld, M. & Van Steensel, K. (2009). *Kenmerkend vmbo. Een vergelijkend onderzoek naar de kenmerken van vmbo-leerlingen en de generatie Einstein*. Hilversum: Hiteq.
- Gelderblom, A., De Koning, J. & Den Hartog, L. (2008). *Allochtonen en keuze voor technische opleidingen: een onbenut potentieel*. Rotterdam: SEOR.
- Inspectie van het Onderwijs (2020). *De Staat van het Onderwijs 2020*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Klaassen, C., Vreugdenhil, B. & Boonk, L. (2011). *Ouders en de loopbaanoriëntatie van hun kinderen*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Klooster, E., De Winter-Kocak, S., Day, M. & Jonkman, H. (2017). *Gedeelde toekomst. Toekomstoriëntatie van Nederlandse (migranten)jongeren*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- Kuijpers, M., Diender, A. & Hermans, A. (2018). *Handreiking Werkexploratie in het vmbo*. 's-Gravenhage: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid/Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Kuijpers, M., Meijers, F. & Winters, A. (2009). Loopbaanleren in de overgang van vmbo naar mbo. In: *Handboek effectief opleiden*.
- Kuijpers, M. T., Strijk, M., Van Schie, L., & Lusse, M. (2018). *Ouderbetrokkenheid bij loopbaanontwikkeling van vmbo-leerlingen.: Onderzoek mbt het City Deal project preventie jeugdwerkloosheid migrantenjongeren (onderzoeksverslag)*.
- Lacante, M., Almaci, M., Van Esbroeck, R., Lens, W. & De Metsenaere, M. (2007). *Allochtonen in het hoger onderwijs: Onderzoek naar factoren van studiekeuze en studiesucces bij allochtone eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs*. Brussel/Leuven: Vrije Universiteit Brussel/Katholieke Universiteit Leuven.
- LAKS (2018). *Loopbaanoriëntatie en -begeleiding op middelbare scholen volgens scholieren*. Utrecht: LAKS.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap (2016, 28 september). [Kamerbrief van de bewindslieden van OCW over LOB. Geraadpleegd op 19 december 2019, van https://www.vov-raad.nl/themas/onderwijsovergangen/onderwerpen/lob.](#)

Meijers, F., Kuijpers, M. & Bakker, J. (2006). *Over leerloopbanen en loopbaanleren: loopbaancompetenties in het (v)mbo*. Driebergen: Het Platform BeroepsOnderwijs.

Meijers, F., Kuijpers, M. & Winters, A. (2010). *Leren kiezen/kiezen leren. Een literatuurstudie*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Meng, C., Van Broekhoven, K., Sijbers, E. & Huijgen, T. (2016). *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2015*. (ROA Reports; No. 002). Maastricht: Research Centre for Education and the Labour Market.

Neuvel, J. & van Esch, W. (2008). *Vmbo Carrousel: bewustere loopbaankeuzes door bedrijfsbezoeken. Aanvullend literatuuronderzoek*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Neuvel, J. & van Esch, W. (2010). *Opleidingsniveau en beroepsrichting in de doorstroom van vmbo naar mbo: keuzes en gevolgen voor de schoolloopbaan*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Petit, R., Van Esch, W., Van der Meer, M., & Smulders, H. (2013). *Kansen en keuzes voor de toekomst. Routes in het onderwijs en naar de arbeidsmarkt van niet-westerse allochtonen*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Sarti, A., Strating, G., Broekema, J. & Verwoert, T. (2009). *"Kiezen moet je (stimu)leren". Onderzoek naar de behoeften van Vmbo'ers en Mbo'ers in de doorstroom van het Vmbo naar het Mbo*. Amsterdam: Stichting Alexander.

Schuurman, J., Hövels, H. & Soffer, C. (2008). *Kiezen voor de toekomst: hoe doen jongeren dat? Highlightsrapportage van een kwalitatief onderzoek onder jongeren vóór en na hun keuze voor een hogeschool*. Amsterdam: YoungWorks.

Sennef, J. & Evers, A. (2008). *Thuis op school: over samenwerking tussen school en allochtone ouders*. Almere: Vereniging Openbaar Onderwijs.

SER (2007). *Niet de afkomst, maar de toekomst. Naar een verbetering van de arbeidsmarktpositie van allochtone jongeren*. Den Haag: Sociaal-economische Raad.

Smit, F., Driessen, G. & Doesborgh, J. (2005). *Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit. Een inventarisatie van de verwachtingen en wensen van ouders ten aanzien van de basisschool en educatieve activiteiten in Rotterdam*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale wetenschappen.

Strijk, M. & Diender, A. (2017). *Leerling, ouders en school samen voor de loopbaan. Plannen maken in co-creatie*. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam.

Timmer, A. (2011). *Hoe verloopt het studiekeuzeprocess en welke factoren daarin zijn van belang voor studiesucces?* Delft: Onderwijs & Studentenzaken TU Delft.

Van Esch, W. (2011). *De kleur van het middelbaar beroeps-onderwijs. Een overzichtsstudie naar allochtonen in het mbo*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

Van Zenderen, K.L.J., Maier, R. M., De Graaf, W.A.W. & Knijn, G.C.M. (2011). *Re-integratie van allochtone vroegtijdige schoolverlaters*. Stichting Instituut Gak: Hilversum.

Kennisplatform Integratie & Samenleving

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Auteurs: Dr. M van Rooijen
L.H.L. Reches, MSc
Foto omslag: 123RF, Stockfoto (Cathy Yeulet)
Ontwerp: Design Effects
Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving
P/a Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: <http://www.kis.nl>.

ISBN 978-94-6409-062-8

© Kennisplatform Integratie & Samenleving, Utrecht 2021.
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.
Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

